

Легенди рідного краю

Тисячу років перебували в забутті найстародавніші духовні скарби українського народу – міфи й легенди дохристиянської доби.

Цей буклет, як своєрідне одкровення про наших давніх предків, стане в пригоді кожному хто прагне зазирнути в саму глибіню історії України, проїнятися її красою, мудрістю й дивовижним, хвилюючим злиттям Людини з Природою.

Це фантастичні оповіді про чудодійні перетворення людей на звірів, птахів, у квіти й рослини. Про незвичайні, фантастичні епізоди, пов'язані з історичними подіями минулого.

Пропоную вам кілька апокрифічних творів, записаних з уст народу.

Гвоздика

Одного разу, повертаючись після невдалого полювання, богиня Діана зустріла пастуха, який награвав на сопілці веселу пісеньку. Розгнівавшись, богиня докоряє пастуху за те, що він своєю музикою розігнав усіх звірів. Вона погрожує вбити його. Та пастух не винний, він благає дарувати йому життя. Але Діана розгнівана. Вона кидається на нього і вириває очі. Лише зараз богиня зрозуміла всю страхітливність свого вчинку. Щоб увічнити ці страдницькі очі, вона кидає їх на стежку і в цю ж мить з них виростають дві червоні гвоздики, які своїм кольором нагадують безвинно пролиту кров пастуха.

Братки

Були собі брат і сестра, пішли вони мандрувати. Довго вони не бачилися, а зустрілися, не впізнали одне одного. А коли побралися, то довідалися, що вони – брат і сестра...

І брат сказав сестрі: «Ну, сестро, підемо у поле і посіємося, ти будеш цвісти ліловим, а я жовтим.

Брат –і - Сестра

(Іван та Маря)

Налетіли татари на село, спалили його, понищили людей, а красуню Марійку завезли далеко від рідної землі. Зник безслідно і Іванко.

Минули роки. Відважний ставний юнак побачив у чужому краї на невільницькому ринку красуню – бранку, викупив її з неволі, і вони повінчалися. Та невдовзі з'ясувалося, що це брат і сестра. І перетворилися вони на квітку, як дві долі злилися разом, так дві квіточки ніби злилися в одній – з синіми й жовтими пелюстками.

За гріх батька – матері

Один чоловік замирав. Як опинився на небі до нього підійшов старий дід і давай показувати, де, що і як. Ідуть вони з дідом, коли ось така сила дітей, така сила, що й не зглянути! Став чоловік придивлятися, а потім питає:

- Чого воно, діду, так, що одні дітки граються яблучками і радіють, а інші без яблук і гірко плачуть?
- Е –е, - відповідає дід, - котрі дітки радіються, ті щасливі. Їхні батьки й матері терпіли й не їли яблук до Спаса (релігійного свята 19 серпня). Ті ж дітки, що плачуть, не отримали яблук, бо їхні батьки забули про померлих дітей і їли яблука до Спаса.

У кого діти померли, не годиться їсти яблука до Спаса за це великий гріх.

Вихор

Як схопився вихор, потрібно хреститися: то летить чорт.

Раз ішов чоловік степами, а перед ним схопився вихор. Чоловік і кинув у нього ніж. Вихор розійшовся. Прийшов чоловік додому, слухає – щось на печі стогне, глянув – коли там сидить чортяка, а в ребрах ніж.

- Ну, - каже чоловік, - чортом менше стало! – перехрестився, а чорт у димар і був такий...

Як побачиш вихор, хрестись, або кидай ніж, сокиру, вила. Так годиться.

Чебрець

В одного чоловіка власника безмежного лісу був син. Батько, як годиться, ще з малку привчав його до лісівничої справи : як у пущі не заблудитися, як звіра вистежити, як дерево шукати,

як розуміти пташині гуки. Але син виявився байдужим до цієї науки: лісу він не любив і знати його не хотів. Як випадє вільна година, то всядиться на горбочку за селом, мружитья на сонці і на вербовій сопілці грає. Батько біткається: «Не буде з нього хазяїна, ой не буде»... А син своє править: «Мені ліс не по душі, він сонце затуляє». Та все вичікує нагоди гайнути з сопілкою на свій сонячний горбочок. Але чоловік вирішив таки прилучити сина до корисної справи. Відвіз його в бір і залишив там на тиждень одного – брати мед і віск у диких бджіл. Мовляв, нехай звикає добувати поживу із лісу. Через тиждень навідався, а сина немає. Сліди біля куреника розказали, що на хлопця напали звірина і розірвали його. Залишилися тільки кроваві плями на піску та на маленькій сонячній галявинці синова вербова сопілка. Видно, син захопився грою на сопілці та й не завважив небезпеки. Нахилився батько, щоб підняти цю сопілку, і враз побачив, що вона лежить на квітучому рожево – фіолетовому кущику. Батько чимало прожив на світі і добре знався на різному зіллі, однак таке зілля він бачив уперше.

І зрозумів старий батько, що ця рослина появилася тут, поміж плям синові крові, як пам'ять про людину, яка любила сонце і не любила лісового присмерку. І повелів батько своїм слугам вирубати весь ліс довкола тієї галявинки, аби рожево – фіолетове зілля мало де розростатися. І те зілля розросталося повсюди.

Давно в народі чебрець одержав свою повсюдну відому другу назву: «богородська трава».

Бузок

Бог лісів, полів і покровитель стад всемогутній Пан з дитинства кохав гарну лісову німфу Сирінгу. Потворний Пан, який мав роги, довгу бороду і козлячі ноги, переслідував лісову красуню. Сирінга боялася його, що рази при зустрічі із своїм опікуном вона намагалася втекти від нього. Одного разу, рятуючись від переслідувань Пана, Сирінга перетворилася в кущ, який і назвали на честь німфи. З цієї рослини засмучений Пан зробив собі сопілку.

Півонії

Рослина дістала свою назву від прізвища відомого грецького лікаря Пеона.

Якось Геракл завдав тяжкої рани богові підземного царства Плуто́ну. Лікував Плутона учень Ескулапа Пеон. Останній так прекрасновилікував хворобу і так володів майстерністю травлікування, що коріння цієї квітки зцілив Плутона від ран. Заздрячи своєму учневі, Ескулап вирішив отруїти Пеона, та Плу́тон, дізнавшись про це, обертає юнака на чудову квітку, яка й досі лікує людей, як і колишній міфічний грецький бог здоров'я Пеон.

Нарцис

Нарциса, вродливого юнака, палко кохала німфа Ехо. Та Нарцис не відповідав взаємністю, і від мук кохання чарівна німфа так висохла, що лишився від неї тільки голос. Прекрасний Нарцис був за це покараний. Боги Олімпу перетворили його на квітку.

Одного разу юнак, відчувши спрагу, хотів напиться і побачив у воді своє відображення. Нарциса зачарувала власна врода, він покохав себе і не міг відірвати погляду від вроди. Так і помер юнак, перетворившись на ніжну й прекрасну квітку. Нарцис є символом краси й самозакоханості.

Терен

Давним – давно це було. В одному селі жила дівчина, бідна мов піна морська, кучері слалися, як море у ранішній час. І не було вродливішої за неї. Багато хлопців сваталось до неї, та всі отримували від неї гарбуза.

Кожної весни розцвітав терен по садках. Дівчата ломали запашний цвіт, закосичувались ним. Веселою юрбою висипали на вулиці і неслися селом пісні щасливого кохання. Лише горда красуня лишилася сама. Ледве вона торкалася квітучих кущів терену, як цвіт облітав і його розносив вітер.

І ось однієї весни з'явився у селі хлопець – чужинець. Один погляд хлопця примусив дужче забитися серце дівчини. Та не

звертав паробок уваги на красуню. І ось одного вечора не стало в селі дівчини, а в її саду з'явився кущ терну без жодної квітки. І з тої пори співають у народі:

«Цвіте терен, цвіте терен,
А цвіт опадає,
Хто в любові не знається,
Той горя не знає.»

Прокляття матері

Раз за верстатом сиділа ткаля і впустила човник. Впустила тай каже:

- Підніми, синку, човник!

Хлопчикові було 5 років, не послухав він або не почув матері і поліз на піч гратися. Давай його мати клясти...

Вибіг той хлопчик із хати тай немає, й нема його, додому. Шукала мати день, шукала мати два, шукала три – нема! Вона до попа.

- Іди, - каже, - хоч край світа: найдеш.

Іде вона тай іде. Дійшла на край світа. Дивиться – високий димар, а над ним висить хлопчик догори ногами.

Вона питає в людей:

- Чия то дитина?

- Була, - кажуть, - у цього хлопця мати – ткаля. Вона його прокляла, і буде дитина мучитись ні за що, поки не узрить мати.

Ударила мати себе в груди і пішла крізь землю, а хлопчик упав у димар. Таких матерів, кажуть і Господь не приймає.

Чудодійна криниця

Жив один дід із бабою старі – старі. От пішов раз дід у степ на полювання. Ходив – ходив і нічого не вбив. Аж дивиться : криниця! Він узяв напився води, а потім ще й умився – і став молодий! Тоді він зараз же й додому. А баба його насилу впізнала.

Дід і послав бабу, щоб теж умилася та помолоділа. А баба зраділа! Аж побігла!

Побігла й нема. Дід ждав – ждав, а баби все нема тай нема. Пішов він тоді до криниці її відшукувати. Прийшов до криниці – нема, тільки щось за дівчинка тут цяцьками грається...

А тож і була його баба. Як прийшла вона до криниці та як допалася умиватися, то вмивалася, аж поки дитиною не стала.

Як диявол дитину підмінив

В одній жінки народилася дитина і залишилася на ніч нехрещеною. Баба пішла додому, а породілля загасила каганець і заснула. Нечисті й підмінили дитину : своє поклали в колыску, а те взяли.

Стала мати годувати те чортеня і ніяк не нагодує. Раз повз раз кричить, просить їсти та росте, як із води йде... Баба догадалась і навчає породіллю:

- Як вийдуть, - каже, - всі з хати, вийди й ти. А потім заглянеш у щілину, що воно буде робить.

Так і вчинили. Глянули в щілину – коли дитина встала з колыски, звисла ноги і давай гойдатися та співати. Мати зашаруділа біля дверей, а воно знову в колыску і почало плакати.

Тоді баба й каже:

- Виріж 12 різок – одноліток, винеси дитину на перехресну дорогу і бий, скільки зможеш.

Та винесла й почала бити. Б'є, а воно кричить. Б'є, а воно кричить... Де взявся вихор, а звідти нечистий і гукає:

- Не бий, перестань, сяка – така!.. Візьми своє, верни моє! Матері під ноги так і впала її дитина. Чорт підхопив своє і закрутився далі вихром. З того часу баба в ночі не відходить від дитини, поки не уведуть у хрест.

Материнка

Жили на світі хлопчик і дівчинка. Життя їх було веселим і безтурботним, бо зігрівала їх любов і ласка доброї, ніжної матері. Та нежданно спідкало родину горе: занедужала і злягла рідна матуся. Більше вона не підвелася, померла. Засипали неньку сирогою землею, і залишилися діти сиротами. Щоденно ходять вони на могилу, плачуть, благають неньку встати, повернутися до них, бо важко живеться сиротам.

Одного разу, побиваючись за матусею, побачили діти на могилі ніжну запашну квітку. Вони повірили, що то з'явилася до них мати в образі квітки і назвали її материнка.

Заміри диявола

Як прогнав Бог диявола з неба, став він прохати, щоб дозволив верховодити людьми. Бог не дозволив. Почав диявол огризатися:

- Я слухать не буду!
- А я буду побивать громом!
- Я під камінь сховаюся!
- Я й там найду!
- Я під чоловіка: ти пожалієш чоловіка – і мене не уб'єш.
- Чоловіка уб'ю і пуцу в рай, а ти згинеш...

Від грози бувають пожежи : то диявол сховався в хату, а Бог уб'є його й спалить. Буває, що грім чоловіка уб'є. Це значить – чоловік не встиг перехреститися, а диявол і сховався під нього.

Як грім загромить, треба зараз хреститися...

Зозуля і соловей

До одної дівчини приїхав паробок свататись. Приїхав тройкою баских коней на позолоченій кареті. А сам – багатий і дуже красивий!

Відгуляли весілля. Поїхала молода до чоловіка. Під'їжджаючи до провалля, тут молодий свиснув тричі – карета й зникла; він став вужем, а його жінка – змією.

Прожили вони так два роки, а тоді молодиця й проситься в гості до матері. Довго не пускав її вуж, а потім згодився. Коли жінка йшла, то дуже просив нікому нічого не розповідати.

Пішла молодиця до матері, а вуж поліз за нею тай сховався на дворі в стіжку сіна. У розмові з матір'ю проговорилася дочка про своє життя, а її брати все почули та й запалили стіжок із двох боків. Вуж так і згорів посередині стіжка, а потім знову ожив і десь дівся.

Як дізналася про все мати, - прокляла, дочку й зятя: їй бути одинокою зозулею, а йому – солов'єм!

Ось чому зозуля літає без пари. А соловейко тому в'є своє гніздо посередині дерева, що був спалений всередині стіжка.

Походження чортів

На небі був чорт, та й той упав на землю. Упав, роздивився – нема нікого. Він до Бога:

- Дай мені, - каже – Господи, військо.

Бог і каже:

- Вмочи в воду руку, тріпни – і буде тобі військо.

Той послухав і чорти так і посипалися.

Тепер дітям не дозволяють тріпати мокрими рукам, щоб нерозплоджувати чортів, бо їх і так до бісової матері.

Душа людини

Як розстається душа з тілом, то її намагаються вхопити лукаві. Тоді підступають 3 янголи і геть проганяють лукавого. Вони беруть ту душу, і скрізь водять та показують, яке вона добро зробила. Як давала милостиню, ведуть горницю, де накриті білою скатертиною столи, і там сидять всі убогі, а перед ними – всяка харч. Потім лукавий показує їй всі гріхи і всіх людей, перед ким вона провинилась. Душа тоді бачить усе, що робила змалку і до смерті... Потім через 6 неділь підхоплять ту душу янголи на крила і несуть на схід сонця.

Душа людини схожа на голуба, тільки її не видно. На голубів схожі і янголи : вони білі й невидимі. Голубів гріх їсти : це душа померлих людей.

Бог, Христос і диявол.

До Христового народження в Бога з дияволом була розписка: поки людина жива, вона Божа, а як помре, - дияволові. Бог поклав ту розписку в скриню й кинув її в Ордань – річку.

Народився Христос. Прийшов час хреститися, він пішов до Ордані й прийняв хрещення. Став виходить із води – Ордань загорілась. Згоріла й скриня з розпискою. Пішов Христос у пекло за душами, а диявол і не пускає!

- У мене, - каже, - розписка є ...

- Ну, покажи, - каже Христос.

Лукавий пірнув раз – не знайшов, пірнув удруге – не знайшов, пірнув утретє, а Господь і заморозив Ордань на 3 аршини. Товкся той лукавий, товкся і пробив лід рогами... Вискочив із води, а Ордань знову замерзла...

На дворі мороз, вітер – аж духа забиває! Лукавий змерз, хотів у воду, так лід товстий. Він і зостався мерзнуть.

Христос питає:

- А що, дістав розписку?

- Нема.

Взяв Христос і повипускав душі з пекла.

Від Водохреща до 6 тижнів баби не ходять прати сорочок, бо гріх: як баба ляпне сорочкою, то чорт і вскочить в ополонку. Хай краще чорт мерзне: менше людям шкоди.

